

Лісун О. В.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету

Советна А. В.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ, ВИКОРИСТАНІ В. САМІЙЛЕНКОМ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ВІРША ДЖ. БАЙРОНА “MY SOUL IS DARK”

Анотація. Статтю присвячено дослідженню стилістичних засобів, використаних В. Самійленком під час перекладу вірша Дж. Байрона “My soul is dark”. Стилiстичні засоби є надзвичайно важливим інструментом мови, що особливо помітно в художньому стилі, який є найбільш нестійким і найменш унормованим з-поміж усіх стилів літературної мови. Приклади, наведені у статті, доводять, що художній стиль дозволяє відступати від фонетичних, лексичних, синтаксичних та низки інших мовних норм.

Ключові слова: стилістичні прийоми, мовні засоби, художній стиль, стилістичні особливості, периферійна лексика, поетичний твір.

My soul is dark – Oh! quickly string
The harp I yet can brook to hear;
And let thy gentle fingers fling
Its melting murmurs o'er mine ear.
If in this heart a hope be dear,
That sound shall charm it forth again:
If in these eyes there lurk a tear,
'Twill flow, and cease to burn my brain.

But bid the strain be wild and deep,
Nor let thy notes of joy be first:
I tell thee, minstrel, I must weep,
Or else this heavy heart will burst;
For it hath been by sorrow nursed,
And ached in sleepless silence, long;
And now 'tis doomed to know the worst,
And break at once – or yield to song.
(George Gordon Byron)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поетичний переклад завжди становив важливу частину спільного мовного і літературного процесу, і його досягнення загально визнані, що дає підставу розглядати поетичний переклад як невід'ємну частину загальнонаціонального культурного надбання та заслуговує на всебічне вивчення. Цією проблемою займалися багато вітчизняних вчених, таких як Ю.М. Лотман, Я.І. Рецкер, В.М. Жирмунський, А.А. Потебня, Л.С. Бархударов, В.М. Комісарів, Н.В. Перцов. Проте, незважаючи на значну кількість наукових розвідок у галузі поетичного перекладу, на сучасному етапі бракує досліджень, які висвітлюють особливості використання стилістичних засобів під час перекладу англійських поетичних творів українською мовою.

Постановка проблеми. Поетична мова являє собою особливий вид словесного мистецтва. Вивчення поетичної мови, як і будь-якого іншого мистецтва, передбачає визначення тих прийомів, за допомогою яких створюється поетичний твір. В аспекті реалізації основної функції поетичної мови – естетично впливати на читача (або слухача), на особливу увагу заслуговують її прагматичні властивості, аналіз яких розкриває взаємодію автора і читача. Дослідження функціональності поетичної мови виявляє її лінгвістичну специфіку, основу якої складають багатозначність семантики і множинність інтерпретацій. У цьому плані мова поетичного тексту являє величезний потенціал як об'єкт лінгвістичного дослідження в галузі перекладознавства.

Мій дух як ніч. О, грай скоріш!
Я ще вчуваю арфи глас,
Нехай воркує жалібніш
І тішить слух в останній час.
Як ще надія в серці спить,
Її розбудить віщий спів.
Як є сльоза, вона збіжить,
Поки мій мозок не згорів.

Але суворо й смутно грай,
Додай жалю в свій перший звук.
Молю тебе, заплакать дай,
Бо розпадеться серце з мук.
Воно в собі терпить давно,
Давно вже в ньому вщерть образ,
Як не поможе спів, воно
Од мук тяжких порветься враз!
(переклад В. Самійленка)

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча зазначена проблема була частково досліджена, важко погодитись, що це питання вичерпане, оскільки перед перекладачем постають все нові труднощі під час перекладу англійських поетичних творів українською мовою.

Формулювання мети статті:

- розглянути поняття поетичного тексту та його особливості;
- розглянути основні труднощі під час перекладу поетичних творів;
- зробити аналіз перекладу поетичного твору, обраного для даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проблема перекладацького стилю торкається питання осмислення і плумачення першотвору-

ру. Художня функціональність поетичної мови покликана відображати естетично значуще, вона емоційно впливає на перетворення дійсності. Вимоги до перекладу англійських поетичних текстів складають самостійну теоретичну та практичну проблему, вирішення якої потребує глибокого аналізу та вивчення стилістичних засобів, що використовує перекладач.

Переклад – складне багатогранне явище, окремі аспекти якого можуть бути предметом дослідження різних наук. У рамках перекладознавства вивчаються психологічні, літературознавчі, етнографічні та інші сторони перекладацької діяльності, а також історія перекладацької діяльності в тій чи іншій країні чи країнах. Залежно від предмета дослідження «можна виділити психологічне перекладознавство (психологію перекладу), літературне перекладознавство (теорію художнього чи літературного перекладу), етнографічне перекладознавство, історичне перекладознавство» [1, с. 28] і т.ін. Для перекладача важлива не стільки форма, скільки функція стилістичного прийому в тексті. Це означає певну свободу дій: граматичні засоби виразності можливо передавати лексичними і навпаки; опустивши непередаване на рідну мову стилістичне явище, перекладач поверне «борг» тексту, створивши в іншому місці тексту – там, де це найбільш зручно – інший образ, але схожій стилістичній спрямованості [2, с. 136].

Коли дві мови існують незалежно від індивіда, він має можливість черпати зі словника іншої мови слова, які здаються йому потрібними; але з усього попереднього випливає, що тоді він запозичує з іншої мови ті поняття або їх відтінки, які здаються йому необхідними за будь-якої причини. Це дуже частий випадок запозичення [3, с. 15]. Воно необхідне, коли йдеться про абсолютно нові поняття – який-небудь предмет, винахід, думку і т.ін., – і воно може мати місце навіть там, де знання мови, з якого запозичують, є мінімальним. Важливо враховувати також і те, що характер стилю визначається ще й формами експресії. Будь-які стилістичні засоби експресивні, оскільки мають емоційну дію (ефект). Іноді навіть нейтральні у стилістичному відношенні мовні засоби набувають експресивного значення. Перекладач має враховувати і стилістичну, і експресивну сторони тексту оригіналу. Аналізуючи стилістичну й експресивну характеристики окремих ланок мовного полотна й співвідносячи їх із загальним ідейно-художнім задумом автора, він встановлює експресивно-стилістичну тональність оригіналу.

Стилістичні засоби відіграють особливо важливу роль під час перекладу поезії, адже поезія є частиною художнього стилю. Художній стиль – найбільш нестійкий і найменш унормований з-поміж усіх стилів літературної мови, він дозволяє відступати від фонетичних, лексичних, синтаксичних та низки інших мовних норм. Проте це зовсім не означає, що автор художнього твору необмежений у діях. Перед ним стоїть значно складніша задача – створення художнього образу для передачі думок і почуттів, що головним чином досягається за рахунок стилістичних засобів. У поетичному творі, порівняно з прозовим, ця задача ще більш ускладнюється, оскільки у поетичному творі наявна чітка будова, визначена зокрема римою і ритмом. Необхідно також звертати особливу увагу на такі стилістичні засоби, як фігури та тропи. До стилістичних фігур зараховують повтори (звичайні, посилювальні повтори, анафору, епіфору, кільце строфи, композиційний стик), антитезу, інверсію, еліпси, замовчування, риторичні питання, звертання і вигуки, асиндетон, полісиндетон, період. Тропи – це стилістичні засоби словесної виразності, такі як епітет, порівняння, метафора, метонімія, синекдоха.

Задача перекладача поетичного твору ще складніша, і проблема тут не лише у мовних (і зокрема стилістичних) засобах, що можуть суттєво різнитися. Якщо автор твору передає власні почуття засобами рідної для себе мови, то перекладач має зрозуміти почуття іншої людини. Нерідко автор і перекладач не знайомі і походять з різних середовищ не лише у мовному, а й у соціокультурному розумінні, що необхідно врахувати при перекладі. Суто мовні фактори не є у поезії ключовими, значно важливіше вміти передавати образи, тому, окрім власне перекладацьких навичок, людина, яка перекладає поетичні тексти, повинна мати певне уявлення про те, як саме передавати ті чи інші емоції через поезію. Нерідко видатні поети, чий власний поетичний доробок рідною мовою вже здобули певної популярності, стають перекладачами, беручи на себе завдання донести до свого читача іншомовні поетичні твори. Зокрема, в Україні жили і творили такі поети-перекладачі, як І. Франко, М. Старицький, М. Рильський, М. Бажан, П. Тичина, Л. Первомайський, Д. Павличко, В. Самійленко та інші.

Розглянемо стилістичні засоби, використані В. Самійленком під час перекладу вірша Дж. Байрона "My soul is dark".

Стилістичні розбіжності помічаються з першого рядка – членування на строфи не збережено, а епітет "dark soul" у перекладі передається порівнянням духу та ночі, але образність збережена. Словосполучення «арфи глас» введене з метою збереження ритмомелодики, напевне, з цією ж метою було опущено у перекладі слово to brook. Перекладач дещо вільно трактував образ тихого і м'якого шепоту, замінивши його жалібним воркуванням, додавши також словосполучення «в останній час», якого в оригіналі не було. Але таке додавання можна виправдати прагненням збереження ритму і рими, а також емоціями, які викликав цей твір у перекладача. Перекладач художнього твору є певною мірою співавтором і також має право виражати у творі свої почуття, якщо вони не розходяться кардинально з почуттями автора. Рядки оригіналу

If in this heart a hope be dear,
That sound shall charm it forth again

перекладені також доволі вільно. Якщо метафори "hope is dear" і «надія спить» є стилістично (але не лексико-семантично) рівнозначними, то епітет «віщий спів» – це образ, створений суто перекладачем, вірогідно, для збереження рими («поки мій мозок не згорів» – ідеальна як з лексичної, так і стилістичної точок зору передача образу). Епітети "wild and deep" та «суворо і смутно» також стилістично рівнозначні. А у наступному рядку для більш точної передачі смислу використано антонімічний переклад. У рядку "I tell thee, minstrel, I must weep" є дещо наказова інтонація, а в перекладі слово «молю» надає проханням благального відтінку, можливо, так можна чіткіше передати стан відчаю ліричного героя. У перекладі рядку "Or else this heavy heart will burst" збережено метафору про розрив серця (хоча слово «розпадеться» тут, на наш погляд, не зовсім доречне, адже з іменником «серце» за законами лексичної сполучуваності традиційно сполучаються дієслова «розриватися» та «розбиватися»). Але це питання радше лексики, ніж стилістики, а опущений епітет heavy компенсовано додаванням образу мук. Хоча на цьому думка, виражена у перекладі, фактично завершується. Останні чотири рядки перекладач використав для підтвердження думки попередніх рядків, додавши, що сердечні муки героя тривають давно (це слово вживається двічі в перекладі, тоді як в оригіналі не зустрічається взагалі),

і, додавши, що в серці вщерть образ (хоча Байрон і не вказував, якими саме негативними емоціями сповнене серце). Як ми вже зазначали, Самійленко у своєму перекладі більше зосередився на передачі відчаю, і цими додаваннями знову підкріпив цей образ. Образи суму і тиші, що плакають сердечний біль, були опущені, а внутрішня боротьба між власне піснею та емоціями, що можуть розбити серце, замінена на надію, що музика (або ж, у варіанті перекладача, спів) зможе врятувати героя від мук.

Висновки. Отже, стилістичні засоби є надзвичайно важливим інструментом мови, що особливо помітно в художньому стилі. Хоча порівняно з іншими стилями мовлення, художній стиль, і зокрема поезія, дає перекладачеві значно більше свободи у підборі стилістичних засобів, адже від оригінального тексту можна (і навіть необхідно) відступати з метою передачі образності. Поетичні твори відрізняються особливістю художньої мови, осмислення та розуміння якої вимагає добре розвинутої уяви, мислення образами, тонкого чуття, вразливості, загального розвитку. Лексична та структурна своєрідність поезії може зробити значний внесок у розвиток українського мовознавства, літератури, лінгвістики та перекладознавства. Саме вірші є тією ланкою, що об'єднує такі поняття як поет, перекладач та читач. Перекладач має переймати манеру та мову автора, його інтонації і ритм, зберігаючи при цьому вірність своїй мові та своїй поетичній індивідуальності.

Література:

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения). Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31–42.
2. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 512 с.
3. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – М.: Международные отношения, 1973. – 214 с.

Лисун О. В., Советная А. В. Стилистические средства, использованные В. Самийленко при переводе стихотворения Дж. Байрона “My soul is dark”

Аннотация. Статья посвящена исследованию стилистических средств, использованных В.Самийленко при переводе стихотворения Дж. Байрона “My soul is dark”. Стилистические средства являются чрезвычайно важным инструментом языка, что особенно заметно в художественном стиле, который является наиболее неустойчивым и наименее нормативным из всех стилей литературного языка. Примеры, приведенные в статье, показывают, что художественный стиль позволяет отступать от фонетических, лексических, синтаксических и ряда других языковых норм.

Ключевые слова: стилистические приемы, языковые средства, художественный стиль, стилистические особенности, периферийная лексика, поэтическое произведение.

Lisun O., Sovyetna A. Stylistic devices, used by V.Samiylenko in the translation of J. Byron’s poem “My soul is dark”

Summary. The article is devoted to the study of stylistic devices, used by V. Samiylenko in the translation of J. Byron’s “My soul is dark”. Stylistic tools are an extremely important tool of language, which is especially noticeable in the artistic style, which is the least standard among all the styles of literary language. The examples given in the article prove, that the artistic style gives an opportunity to use a number of other linguistic norms apart from the phonetic, lexical and syntactic ones.

Key words: stylistic devices, language tools, artistic style, stylistic features, peripheral vocabulary, poetic work.